(इंग्रजी भाषेतील न्यायनिर्णयाचा मराठी भाषेत अनुवाद)

मुंबई उच्च न्यायालयाच्या अधिकारितेतील

दिवाणी अपील अधिकारिता

रिट याचिका क्रमांक -14542 /2018

शिवाजी बाबूराव आव्हाड,

व्यवसाय -सेवानिवृत्त सरकारी कर्मचारी,

राहणार -605/ब, जयभारती सी. एच. एस. लिमिटेड,

सावरकर नगर, ठाणे (पश्चिम)........**याचिकाकर्ते**

--विरुद्ध --

1. विशेष विक्री कर आयुक्त,

महाराष्ट्र राज्य, मुंबई,

कार्यालय 3 तिसरा मजला, विक्रीकर भवन,

माझगाव , मुंबई-400 010.

2. महाराष्ट्र राज्य,

प्रधान सचिवांच्या मार्फत

वित्त विभाग , मंत्रालय, मुंबई-400 032.........**उत्तरवादी**

श्री. स्वप्निल आर. पाटील. यांच्या कडून निर्देश घेउन याचिकाकर्त्याकडून श्री.

आर. एम. हरिदास

श्री. ए. आर. देओलेकर, ए. जी. पी. प्रतिवादी- राज्यासाठी

कोरमः न्यायमूर्ती ए. एस. चांदुरकर

आणि न्यायमूर्ती जितेंद्र जैन

ज्या तारखेला युक्तिवाद पूर्ण झाले:17 एप्रिल 2024.

ज्या तारखेला न्यायनिर्णय अधिघोषीत केला -23 एप्रिल 2024.

न्यायनिर्णय -- (न्यायमूर्ती जितेंद्र जैन, द्वारा)

1. **न्यादेश.** न्यादेशावर त्वरित उत्तर मागवण्यात येत आहे. पक्षकारांच्या संमतीने अंतिम सुनावणीसाठी घेण्यात आले.

2. महाराष्ट्र प्रशासकीय न्यायाधिकरण, मुंबईन (थोडक्यात 'न्यायाधिकरण') 8 मे 2013 रोजी दिलेला आदेश रद्द करण्यासाठी भारतीय राज्यघटनेच्या अनुच्छेद 226 ही याचिका दाखल करण्यात आली आहे, ज्यामध्ये न्यायाधिकरणाने याचिकाकर्त्याचा निलंबनाचा कालावधी कर्तव्यावर असल्याचा कालावधी मानण्याचा आणि परिणामी निलंबनाच्या कालावधीसाठी वेतन भत्ता आणि इतर आर्थिक लाभांची गणना करण्याचा युक्तिवाद फेटाळला.

संक्षिप्त माहिती खालीलप्रमाणे आहेः-

3. 1981 मध्ये याचिकाकर्ते विक्रीकर विभागात लिपिक म्हणून रुजू झाले. वर्ष 2001 मध्ये, याचिकाकर्त्यावर भ्रष्टाचार प्रतिबंधक अधिनियम , 1988 अंतर्गत अवैध मार्गानी परितोषणाची मागणी केल्याबद्दल खटला चालवण्यात आला आणि याचिकाकर्त्या विरुद्ध 2003 चा विशेष खटला क्र .48 दाखल करण्यात आला.याचिकाकर्त्याची निर्दोष मुक्तता करून 10 जानेवारी 2011 रोजी हा विशेष खटला निकाली काढण्यात आला.

4. फौजदारी न्यायालयासमोर वरील कार्यवाही प्रलंबित असताना, प्रतिवादींनी याचिकाकर्त्याच्या कथित गैरवर्तनाच्या संदर्भात शिस्तभंगाची कारवाई सुरू केली.या कार्यवाहीमुळे 22 फेब्रुवारी 2012 रोजी आदेश पारित करण्यात आला, ज्यामध्ये याचिकाकर्ते दोषी आढळले आणि एक वेतनवाढ कायमची रोखण्याची शिक्षा मंजूर करण्यात आली.विभागीय चौकशीत, प्रतिवादींनी 4 मे 2012 रोजी 28 ऑगस्ट 2001 ते 3 मे 2011 पर्यंतचा निलंबनाचा कालावधी निलंबनाचा कालावधी म्हणून पुढे निर्देशित केला.

5. याचिकाकर्त्याने वेतनवाढ रोखणे आणि निलंबन या उपरोक्त दोन शिक्षांविरुद्ध अंतर्गत विभागीय अपील केली.अपील प्राधिकरणाने 8 ऑगस्ट 2012 रोजी दिलेल्या आदेशाद्वारे याचिकाकर्त्याचे अपील फेटाळले.

६. अपिलीय प्राधिकरणाच्या वरील आदेशाने व्यथित झालेल्या याचिकाकर्त्याने

न्यायाधिकरणाकडे दोन मूळ अर्ज दाखल करून निलंबन आणि वेतनवाढ रोखण्याच्या आदेशाला आव्हान दिले. 2012 च्या मूळ अर्ज क्रमांक 952 मध्ये याचिकाकर्त्याने निलंबनाच्या आदेशाला आव्हान दिले आणि 2012 च्या मूळ अर्ज क्रमांक 953 मध्ये याचिकाकर्त्याने विभागीय कार्यवाहीत देण्यात आलेला वेतनवाढीचा आदेश रोखणे आणि त्यास अपिलात दुजोरा देण्याला आव्हान दिले.

७. ८ मे २०१३ रोजी न्यायाधिकरणाने २०१२ च्या मूळ अर्ज क्रमांक ९५२ मध्ये आदेश दिला. न्यायाधिकरणाने २००१ ते २०११ या कालावधीसाठी निलंबनाच्या ४ मे २०१२ च्या आदेशात हस्तक्षेप केला नाही. मात्र, २०१२ च्या मूळ अर्ज क्रमांक ९५३ मध्ये न्यायाधिकरणाने तर्कसंगत आदेश देऊन हे प्रकरण मूळ प्राधिकरणाकडे परत पाठवले. 2012 च्या मूळ अर्ज क्रमांक 953 मध्ये दिलेल्या आदेशानुसार, अपीलीय प्राधिकरणाने वेतनवाढीचा पुनरुच्चार केला आणि स्थगिती रोखण्याची पुष्टी केली ज्याला पुढे आव्हान देण्यात आले. 2015 च्या मूळ अर्ज क्रमांक 89 मधील न्यायाधिकरण. १२ डिसेंबर २०१४ रोजी न्यायाधिकरणाने याचिकाकर्त्याला दिलासा देणारा आदेश दिला आणि २०१२ च्या मूळ अर्ज क्रमांक ९५२ मध्ये याचिकाकर्त्याविरुद्ध निलंबनाचा मुद्दा आधीच ठरविण्यात आला आहे ज्याला आव्हान देण्यात आलेले नाही आणि त्यामुळे निलंबनाच्या आदेशात हस्तक्षेप करण्यात आलेला नाही, असे निरीक्षण नोंदवले.

८. न्यायाधिकरणाने 12 डिसेंबर 2014 रोजी दिलेल्या आदेशामुळे व्यथित झालेल्या याचिकाकर्त्याने 2014 चा मूळ अर्ज क्रमांक 89 मध्ये निलंबनाची पुष्टी करून त्यास आव्हान दिले आणि 2015 ची रिट याचिका क्रमांक 3513 या न्यायालयात दाखल केली. या न्यायालयाच्या समसमान पीठाने २२ जानेवारी २०१८ रोजी २०१५ ची रिट याचिका क्र.३५१३

निकाली काढली आणि निलंबनाचा कालावधी कर्तव्यावर खर्च न केलेला कालावधी मानण्यासंदर्भात न्यायाधिकरणाच्या आदेशावर शिक्कामोर्तब केले आणि त्यामुळे रिट याचिका फेटाळण्यात आली. २०१५ च्या रिट याचिका क्रमांक ३५१३ मध्ये दिलेल्या आदेशाला अंतिम स्वरूप प्राप्त झाले आहे.

९. वरील पार्श्वभूमीवर न्यायाधिकरणाने २०१२ च्या मूळ अर्ज क्रमांक ९५२ मध्ये ८ मे २०१३ रोजी दिलेल्या आदेशाला आव्हान देणारी याचिका याचिकाकर्त्याने दाखल केली असून, न्यायाधिकरणाने निलंबनाच्या आदेशावर शिक्कामोर्तब केले आहे.

याचिकाकर्ते व प्रतिवादींचा युक्तिवाद :-

१०. पाच वर्षांच्या कालावधीनंतर या आदेशाला आव्हान देण्यास उशीर झाला तो वेतनवाढ आणि निलंबनाच्या आदेशाला स्थगिती देण्याच्या मूळ आदेशाला आव्हान देण्याच्या एका वकिलाच्या चुकीमुळे झाला आणि पुढे न्यायाधिकरणाकडे आणि या न्यायालयासमोर नेण्यात आला, त्यामुळे याचिका दाखल करण्यास उशीर होण्याच्या विनंतीचा विचार करण्यासाठी कार्यवाही प्रलंबित असलेला कालावधी वगळण्यात यावा, असे याचिकाकर्त्याने म्हटले आहे. याचिकाकर्त्याने विलंबाची माफी मागण्याच्या विनंतीच्या समर्थनार्थ 14 मार्च 2024 रोजी दाखल केलेल्या अतिरिक्त प्रतिज्ञापत्राचा आधार घेतला. त्यामुळे न्यायाधिकरणाने ८ मे २०१३ रोजी दिलेल्या आदेशाला पाच वर्षांच्या कालावधीनंतर आव्हान देण्यास झालेला विलंब माफ करण्यात यावा, अशी विनंती याचिकाकर्त्याने केली आहे. याचिकाकर्त्याने गुणवत्तेच्या आधारे सांगितले की, फौजदारी न्यायालयाने त्यांची निर्दोष मुक्तता केली आहे आणि फौजदारी कारवाईत आणि विभागीय कार्यवाही करण्यासाठी उपस्थित केलेला मुद्दा एकच असल्याने निलंबनाच्या मुद्द्याशी संबंधित विभागीय कार्यवाही देखील रद्द करणे आवश्यक आहे.

११. उलट, उत्तरवाद्यांनी आदेशाचे समर्थन केले शिस्तभंगाची चौकशी आणि फौजदारी कारवाई स्वतंत्र असल्याने केवळ याचिकाकर्त्याची फौजदारी कारवाईतून निर्दोष मुक्तता झाली म्हणून विभागीय कार्यवाही रद्द करण्याची विनंती करता येणार नाही, असा युक्तिवाद न्यायाधिकरणाने केला. विलंबाच्या कारणास्तव प्रतिवादींनी याचिकेला विरोध केला. त्यामुळे प्रतिवादी-राज्याने रिट याचिका फेटाळण्याची विनंती केली.

१२. आम्ही याचिकाकर्त्याचे विद्वान वकील आणि प्रतिवादींचे विद्वान वकील यांचे ऐकले आहे आणि त्यांच्या मदतीने याचिकेशी जोडलेली कागदपत्रे, याचिकाकर्त्याने दाखल केलेले अतिरिक्त प्रतिज्ञापत्र आणि २०१२ च्या मूळ अर्ज क्रमांक ९५२ आणि ९५३ च्या कार्यवाहीचा अभ्यास केला आहे.

विश्लेषण व निष्कर्ष :-

१३. प्रतिवादींनी 4 मे 2012 च्या आदेशाद्वारे याचिकाकर्त्याला 2001 ते 2011 या कालावधीसाठी निलंबित केले. या आदेशाला याचिकाकर्त्याने विभागीय अपील दाखल करून आव्हान दिले होते, जे फेटाळण्यात आले. त्यानंतर याचिकाकर्त्याने २०१२ चा मूळ अर्ज क्रमांक ९५२ दाखल करून निलंबनाचा आदेश व विभागीय अपील आदेश न्यायाधिकरणाकडे नेला. ८ मे २०१३ रोजी न्यायाधिकरणाने हा मूळ अर्ज फेटाळून लावत निलंबनाच्या आदेशावर शिक्कामोर्तब केले. निलंबनाच्या आदेशाला दुजोरा देणाऱ्या न्यायाधिकरणाच्या ८ मे २०१३ च्या या आदेशाला याचिकाकर्त्याने ५ ऑक्टोबर २०१८ रोजी याचिका दाखल होईपर्यंत आव्हान दिले नव्हते. दरम्यान, वेतनवाढ रोखण्याच्या आदेशाविरोधात न्यायाधिकरणाने २०१२ च्या मूळ अर्ज क्रमांक ९५३ मध्ये हे प्रकरण पुन्हा निर्णयासाठी परत पाठवले. प्रतिप्रेषण प्रक्रियेत प्रतिवादींनी वेतनवाढ रोखल्याची पुष्टी केली आणि याचिकाकर्त्याला २००१-२०११ या

कालावधीसाठी निलंबित केले जाईल, असा पुनरुच्चार केला. या प्रतिप्रेषण आदेशाला १२ डिसेंबर २०१४ रोजी २०१४ च्या मूळ अर्ज क्रमांक ८९ मध्ये न्यायाधिकरणासमोर आव्हान देण्यात आले. वेतनवाढ रोखण्याच्या मुद्द्यासंदर्भात न्यायाधिकरणाने याचिकाकर्त्याला दिलासा दिला, परंतु निलंबनाच्या मुद्द्याचा विचार केल्यास असे म्हटले आहे की, निलंबनाच्या आदेशाला पुष्टी देणाऱ्या २०१२ च्या मूळ अर्ज क्रमांक ९५२ मधील न्यायाधिकरणाच्या मूळ आदेशाला याचिकाकर्त्याने आव्हान दिलेले नाही, २०१२ च्या मूळ अर्ज क्रमांक ९५२ मध्ये न्यायाधिकरणाने ८ मे २०१३ रोजी दिलेला आदेश मान्य केल्यानंतर याचिकाकर्त्याला पुन्हा विरोध करता आला नाही. न्यायाधिकरणाच्या १२ डिसेंबर २०१४ च्या या आदेशाविरोधात याचिकाकर्त्याने २०१५ च्या रिट याचिका क्रमांक ३५१३ मध्ये या न्यायालयात रिट याचिका दाखल केली. या न्यायालयाच्या समसमान पीठाने 22 जानेवारी 2018 च्या आदेशाद्वारे 2015 च्या रिट याचिका क्रमांक 3513 मध्ये उपस्थित केलेले आव्हान निकाली काढले, ज्यामध्ये समन्वय पीठाने 2012 च्या मूळ अर्ज क्रमांक 952 मध्ये न्यायाधिकरणाच्या 8 मे 2013 च्या आदेशाला आव्हान दिले नसल्यामुळे 2014 च्या मूळ अर्ज क्रमांक 89 मध्ये न्यायाधिकरणाच्या आदेशावर शिक्कामोर्तब केले. निलंबनाच्या आदेशावर शिक्कामोर्तब झाल्याने, याचिकाकर्त्याने निलंबनाचा आदेश स्वीकारला आहे असे मानले जाते आणि न्यायाधिकरणाच्या मूळ आदेशानुसार रिमांड प्रक्रियेत निलंबनाच्या आदेशाचा पुनरुच्चार केला जातो म्हणून ते या मुद्द्याला विरोध करू शकत नाहीत. 2012 चा अर्ज क्रमांक 953 वेतनवाढ रोखण्याबाबत. २०१५ च्या रिट पिटीशन क्रमांक ३५१३ मधील या न्यायालयाचा आदेश अंतिम ठरला आहे, कारण त्याला पुढे आव्हान देण्यात आल्याचे आम्हाला दाखविले गेले नाही. त्यामुळे आमच्या मते २०१५ च्या रिट पिटीशन क्रमांक ३५१३ मध्ये या न्यायालयाच्या आदेशाने निलंबनाचा मुद्दा अंतिम झाला आहे. आमच्यासमोरील सध्याच्या याचिकेत निलंबनाच्या मुद्द्यावर

याचिकाकर्त्याने पुन्हा विरोध करण्याचा प्रयत्न केल्यास तो समान क्षमतेच्या खंड पीठाच्या आदेशातून दुसर् या खंडपीठाकडे आंतरन्यायालयांतर्गत अपील ठरेल. ही कृती कायद्याने मान्य नाही. या न्यायालयाच्या समान खंडपीठाच्या निर्णयाविरोधात आम्ही अपील करू शकत नाही. त्यामुळे याचिकाकर्त्याने 22 जानेवारी 2018 च्या 2015 च्या रिट याचिका क्रमांक 3513 मधील आदेशाला आव्हान दिले नसल्याने निलंबनाच्या आदेशावर शिक्कामोर्तब झाले आहे, त्यामुळे सध्याची रिट याचिका ग्राह्य धरता येत नाही आणि त्यावर विचार करता येत नाही.

१४. असे असले तरी ५ ऑक्टोबर २०१८ रोजी म्हणजे तब्बल ५ वर्षांनंतर रिट याचिका करून न्यायाधिकरणाच्या ८ मे २०१३ च्या आदेशाला आव्हान देण्याचा याचिकाकर्त्याचा प्रयत्न आहे. याचिकाकर्त्याने रिट याचिकेच्या परिच्छेद 6 मध्ये म्हटले आहे की अपील प्रलंबित असल्याने आणि 2015 च्या रिट याचिका क्रमांक 3513 मध्ये उच्च न्यायालयाने 22 जानेवारी 2018 रोजी फेटाळल्याशिवाय न्यायाधिकरण आणि उच्च न्यायालयापर्यंत कार्यवाही सुरू होती . आमच्या मते, याचिकाकर्त्याने दिलेले कारण विलंबाचे पुरेसे कारण ठरणार नाही. न्यायाधिकरणाने ८ मे २०१३ रोजी २०१२ च्या मूळ अर्ज क्रमांक ९५२ मध्ये निलंबनाच्या आदेशावर शिक्कामोर्तब केले होते आणि त्यामुळे निलंबनाच्या आदेशाचा मुद्दा अद्याप ही प्रलंबित आहे , असे याचिकाकर्त्याला मानण्याचे कारण नाही. याचिकाकर्त्याने त्या वेळी २०१२ च्या मूळ अर्ज क्रमांक ९५२ मध्ये या आदेशाला आव्हान द्यायला हवे होते. न्यायाधिकरणाने २०१२ च्या मूळ अर्ज क्रमांक ९५३ मध्ये दिलेला कोठडीचा आदेश हा केवळ वेतनवाढ रोखण्यासंदर्भात होता आणि त्यामुळे रिमांड निलंबनाच्या मुद्द्यावरही आहे, असे मानण्याचे कोणतेही कारण दिसत नाही. २०१२ च्या मूळ अर्ज क्रमांक ९५३ मधील रिमांड ऑर्डरमध्ये निलंबनाच्या मुद्द्यावर कोणताही संभ्रम आहे आणि तो योग्यच आहे कारण निलंबनाचा मुद्दा २०१२ च्या मूळ अर्ज क्रमांक ९५३ चा विषय नव्हता. त्यामुळे आमच्या मते, केवळ वेतनवाढ रोखण्याच्या रिमांड

प्रक्रियेत निलंबनाच्या शिक्षेचा पुनरुच्चार केला जातो, याचा अर्थ असा होत नाही की निलंबनाच्या आदेशाचा मुद्दा ८ मे २०१३ रोजी अंतिम टप्प्यात पोहोचला नाही, जेव्हा न्यायाधिकरणाने २०१२ च्या मूळ अर्ज क्रमांक ९५२ मध्ये याची पुष्टी केली. त्यामुळे आमच्या मते ५ वर्षांच्या कालावधीनंतर आदेशाला आव्हान देताना दिलेले कारण योग्य नाही.

१५. याचिकाकर्त्याने विलंबाचे स्पष्टीकरण देण्यासाठी १४ मार्च २०२४ रोजी अतिरिक्त प्रतिज्ञापत्र दाखल केले होते. आम्ही उपरोक्त अतिरिक्त प्रतिज्ञापत्राचे विवेचन केले आहे ज्यात केवळ विभागीय चौकशीपासून याचिका करण्या पर्यंतच्या कार्यवाहीची वस्तुस्थिती नमूद केली आहे. विलंबाबाबत कोणतेही स्पष्टीकरण नाही, उलट याचिकाकर्त्याने या अतिरिक्त प्रतिज्ञापत्राच्या परिच्छेद ४ मध्ये म्हटले आहे की, याचिकाकर्त्याने ८ मे २०१३ च्या आदेशाला आव्हान देण्यास प्रत्यक्ष विलंब केलेला नाही कारण प्रतिवादी क्रमांक २ ने रिमांड प्रक्रियेत निलंबनाच्या आदेशाचा पुनरुच्चार केला नसता तर त्याने २०१२ च्या मूळ अर्ज क्रमांक ९५२ मध्ये न्यायाधिकरणाने दिलेल्या मूळ आदेशाला आव्हान दिले असते. आम्ही याचिकाकर्त्याच्या उपरोक्त युक्तिवादाशी सहमत नाही कारण न्यायाधिकरणाने २०१२ च्या मूळ अर्ज क्रमांक ९५२ मध्ये दिलेला आदेश अगदी स्पष्ट होता आणि त्यावेळी याचिकाकर्त्याला २०१२ च्या मूळ अर्ज क्रमांक ९५३ नुसार रिमांड प्रक्रियेत निलंबनाच्या आदेशाची पुनरावृत्ती होईल याची कल्पना करता आली नसती. त्यानंतरच्या इतर कार्यवाहीत निलंबनाच्या आदेशाची पुनरावृत्ती केल्यास अंतिम स्वरूप प्राप्त झालेल्या मुद्द्यासंदर्भात नव्याने कारवाईचे कारण निर्माण होणार नाही. त्यामुळे या बाबतीतही ५ वर्षांच्या कालावधीनंतर या न्यायालयात येण्याचे कारण याचिकाकर्त्याशी आम्ही सहमत नाही.

१६. २०१२ चा मूळ अर्ज क्रमांक ९५२ आणि २०१२ चा ९५३ असे दोन मूळ अर्ज दाखल करताना एका वकिलाने केलेल्या चुकीमुळे सद्यस्थिती निर्माण झाली आहे, त्यामुळे

याचिकाकर्ता व्यथित होऊ नये, असा युक्तिवाद याचिकाकर्त्याने सुनावणीदरम्यान केला. आम्ही असा युक्तिवाद स्वीकारत नाही, कारण ते याचिकेत किंवा अतिरिक्त प्रतिज्ञापत्रात नमूद केलेले नाही तर केवळ न्यायालयात सादर केले गेले आहे. त्यामुळे या बाबतीतही आमच्या मते ५ वर्षांच्या कालावधीनंतर ८ मे २०१३ च्या आदेशाला आव्हान देण्यासाठी या न्यायालयात जाण्याचे कोणतेही औचित्य नाही आणि म्हणूनच या बाबतीतही सध्याची याचिका फेटाळण्यायोग्य आहे.

१७. निष्कर्षापूर्वी, आपण पाहू शकतो की आम्ही 4 मे 2012 च्या आदेशाचे विवेचन केले आहे ज्याद्वारे याचिकाकर्त्यास 2001-2011 या कालावधीसाठी निलंबित केले गेले होते. हा आदेश विभागीय चौकशीच्या अनुषंगाने दिलेला सविस्तर आदेश असून फौजदारी कार्यवाही व विभागीय कार्यवाही वेग वेगळ्या आहेत, हे सर्वमान्य आहे. आमच्या मते ४ मे २०१२ रोजीच्या निलंबनाच्या आदेशाचे वाचन केल्यावर निलंबनाच्या आदेशात कोणतीही त्रुटी किंवा प्रतिकूलता आढळत नाही, त्यामुळे या बाबतीतही याचिकाकर्त्याकडे कोणतेही प्रकरण नाही.

१८. कोणत्याही दृष्टिकोनातून पाहिले तरी आणि वरील आमचा सविस्तर युक्तिवाद लक्षात घेता, सध्याची रिट याचिका खर्चाचा कोणताही आदेश न देता फेटाळली जाते.

[न्यायमूर्ती जितेंद्र जैन] **[न्यायमूर्ती ए. एस. चांदुरकर]**

अस्वीकरण

"या न्यायनिर्णयाच्या मराठी भाषेतील अनुवादाचा वापर हा पक्षकारास त्याच्या/ तिच्या मातृभाषेमध्ये त्याचा अर्थ समजून घेण्यापुरताच मर्यादित राहील आणि त्याचा इतर कोणत्याही कारणाकरिता वापर करता येणार. तसेच, इंग्रजी भाषेतील न्यायनिर्णय हाच सर्व व्यावहारिक आणि कार्यालयीन वापराकरिता विश्वसनीय असेल आणि तोच त्यातील आदेशाच्या निष्पादन आणि अंमलबजावणीकरिता वैध मानला जाईल".

x-x-x-x